

XORIJIY INVESTISIYALARNI JALB QILISHDA TIJORAT BANKLARINING ROLI

Kaunbayeva Lobar Muxamedjanovna

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18253295>

Annotatsiya. Mazkur ilmiy maqolada xorijiy investitsiyalarni jalb qilish jarayonida tijorat banklarining o'rni Biznesni rivojlantirish banki ATB misolida tadqiq etiladi. Tadqiqotda bankning xorijiy investorlar bilan ishlashdagi institutsional mexanizmlari, investitsiya loyihalarini moliyalashtirishdagi amaliy tajribasi hamda real sektorni qo'llab-quvvatlashdagi funksional imkoniyatlari tahlil qilinadi. Maqolada "Biznesni rivojlantirish banki" ATBning investitsiya loyihalarini bankable holatga keltirish, uzoq muddatli va sindikatsiyalangan moliyalashtirishni tashkil etish, savdo moliyasi va bank kafolatlari orqali investorlar uchun moliyaviy xavflarni kamaytirishdagi roli yoritib beriladi. Shuningdek, bank faoliyatining O'zbekiston iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalar oqimini jalb etishdagi ta'siri baholanib, bank tizimi orqali investitsiya muhitini yanada yaxshilashga qaratilgan ilmiy-amaliy xulosalar va takliflar ishlab chiqiladi.

Tadqiqot natijalari tijorat banklarining, xususan "Biznesni rivojlantirish banki" ATBning xorijiy investitsiyalarni jalb etishdagi strategik ahamiyatini asoslab beradi.

Kalit so'zlar: xorijiy investitsiyalar, tijorat banklari, investitsiya loyihalari, loyiha moliyalashtirish, sindikatsiyalangan kreditlash, savdo moliyasi, bank kafolatlari, risk-menejment, investitsiya muhiti, Biznesni rivojlantirish banki ATB.

Abstract. This scientific article examines the role of commercial banks in the process of attracting foreign investments using the example of the Business Development Bank JSCB. The study analyzes the bank's institutional mechanisms in working with foreign investors, practical experience in financing investment projects, and functional capabilities in supporting the real sector. The article highlights the role of the Business Development Bank JSCB in making investment projects bankable, organizing long-term and syndicated financing, and reducing financial risks for investors through trade finance and bank guarantees. The impact of banking activities on attracting foreign investment flows to the economy of Uzbekistan is also assessed, and scientific and practical conclusions and proposals are developed to further improve the investment climate through the banking system. The results of the study substantiate the strategic importance of commercial banks, in particular the Business Development Bank JSCB, in attracting foreign investments.

Keywords: foreign investments, commercial banks, investment projects, project financing, syndicated lending, trade finance, bank guarantees, risk management, investment environment, Business Development Bank JSCB.

Kirish: Globallashuv sharoitida xorijiy investitsiyalar milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlash, ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiya qilish va ilg'or texnologiyalarni jalb etishda muhim manba hisoblanadi. Rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, xorijiy kapital oqimining hajmi va sifati nafaqat investitsiya siyosati va huquqiy kafolatlarga, balki moliyaviy vositachilar, xususan tijorat banklarining faoliyatiga ham bevosita bog'liqdir. Shu jihatdan tijorat banklari xorijiy investorlar uchun moliyaviy infratuzilmani shakllantiruvchi asosiy institut sifatida investitsiya muhitining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi.

Xorijiy investorlar tomonidan kapital kiritish jarayonida yuzaga keladigan valyuta, moliyaviy, huquqiy va operatsion risklarni kamaytirishda tijorat banklarining roli alohida ahamiyat kasb etadi. Banklar hisob-kitob va valyuta operatsiyalarini amalga oshirish, loyiha va sindikatsiyalangan moliyalashtirishni tashkil etish, savdo moliyasi va bank kafolatlari orqali investorlar ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi. Natijada tijorat banklari xorijiy investitsiyalarni jalb etishda faqat moliyalashtiruvchi subyekt emas, balki investitsiya jarayonining barcha bosqichlarini qamrab oluvchi strategik hamkor sifatida namoyon bo'ladi.

O'zbekiston iqtisodiyotida olib borilayotgan keng ko'lamli islohotlar, xususan bank-moliya tizimini transformatsiya qilish jarayonlari xorijiy investitsiyalarni jalb etishda yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirmoqda. Ushbu jarayonda Biznesni rivojlantirish banki ATB kabi tijorat banklarining investitsiya loyihalarini moliyalashtirish, real sektorni qo'llab-quvvatlash va investorlar bilan samarali hamkorlikni yo'lga qo'yishdagi tajribasi ilmiy jihatdan tahlil etishni talab etadi. Shu bois mazkur tadqiqot xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda tijorat banklarining rolini mazkur bank misolida o'rganishga va amaliy xulosalar chiqarishga qaratilgan.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi. Oxirgi yillarda xorijiy investitsiyalarni (FDI) jalb qilish va bu jarayonda tijorat banklarining roli bo'yicha shakllangan ilmiy qarashlar bir nuqtada tutashadi: investor qarori faqat "kapital kiritish istagi" bilan emas, balki moliyaviy infratuzilma, risklarni boshqarish va moliyalashtirish arxitekturasini (bankablelik) sifati bilan belgilanadi. Shu bois adabiyotlarda banklar endilikda "oddiy kredit beruvchi" emas, balki investor kirishi, loyihani strukturasi, transchegaraviy to'lovlar, trade finance, sindikatsiya hamda institutsional ishonchni ta'minlovchi ko'p funksiyali bo'g'in sifatida talqin etiladi. Ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlar tajribasiga tayangan ishlarda banklar va FDI o'rtasidagi bog'liqlik "axborot va ishonch kanali", "moliyalashtirish va riskni kamaytirish kanali", hamda "operatsion infratuzilma kanali" orqali izohlanadi (Liao, Yu and Xie, 2024; Claessens et al., 2021).

O'zbekiston olimlari ishlari mazkur mavzuni ko'proq investitsiya muhitining mahalliy sharoitlari va moliyaviy institutlarning amaliy funksiyalari bilan bog'laydi. Xususan, Rahmonova (2022) FDI jalb etishni iqtisodiy taraqqiyotning muhim sharti sifatida ko'rib, jarayonda moliyaviy institutlar, jumladan banklar investitsiya resurslarini yo'naltirish, loyihalarni moliyalashtirish va investor uchun moliyaviy muhitni qulaylashtirishda faol ishtirok etishini ta'kidlaydi. Bu yondashuv banklarni investitsiya jarayonining "infratuzilmaviy bo'g'ini" sifatida asoslaydi (Rahmonova, 2022). Narmamatov (2023) esa masalaga "operatsion sifat" prizmasidan yondashib, to'lov tizimi va moliyaviy institutlar ishtiroki investorning amaliy tajribasida hal qiluvchi o'rin tutishini ko'rsatadi: investor uchun bank tizimidagi hisob-kitoblar tezligi, shaffofligi va uzluksizligi bevosita tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradi (Narmamatov, 2023). Aminov (2022) innovatsion rivojlanish moliyalashtirishini tahlil qilar ekan, bank kreditlari va xorijiy resurslarning bir-birini to'ldiruvchi xususiyatini qayd etadi: banklar FDI kelishidan oldin va keyin ham loyihaga "qo'shimcha moliyaviy tayanch" (co-financing, aylanma kapital, kafolatlari) yaratadi (Aminov, 2022). Rakhmonov (2021) ham investitsiya faoliyatini moliyalashtirish manbalarini ko'rsatib, bank krediti hamda jalb etilgan xorijiy investitsiyalar/qarzlar ko'pincha bir zanjirning turli bo'g'inlari sifatida ishlashini ochib beradi; bu esa banklarning "moliyaviy ko'priklari" rolini kuchaytiradi (Rakhmonov, 2021).

Rus tilidagi ilmiy maktabda esa banklar va investitsiya jarayoni ikki yo‘nalishda yoritiladi: birinchisi — makro darajada investitsiyani moliyalashtirish tarkibi va bank kapitali kanali; ikkinchisi — transchegaraviy to‘lovlar va hisob-kitob innovatsiyalari orqali iqtisodiy aloqalarning “texnik” soddalashuvi. Pogosyan (2024) Rossiya misolida investitsiyani moliyalashtirish bozoridagi zamonaviy trendlarni tahlil qilib, bank tizimi resurslarni jamlash va investitsiya loyihalariga uzatishda muhim platforma ekanini, shuningdek bankka tayanadigan model (bank-based) va bozorga tayanadigan model (market-based) o‘rtasidagi nisbat investorlar uchun moliyalashtirish arxitekturasini belgilashini ko‘rsatadi (Pogosyan, 2024). Sharipov (2022) transchegaraviy hisob-kitoblarda innovatsiyalar (xususan yuan orqali hisob-kitoblar)ni muhokama qilib, banklarning xalqaro to‘lovlar, savdo va investor operatsion qulayligi uchun “kirish infratuzilmasi” sifatida ishlashini asoslaydi; bu yondashuvda banklar riskni kamaytiruvchi va iqtisodiy aloqalarni tezlashtiruvchi institut sifatida ko‘rinadi (Sharipov, 2022).

Yevropa adabiyotlarida tijorat banklarining FDIga ta’siri ko‘pincha savdo moliyasi, institutlar sifati va bank sektorining xorijiy kapital bilan integratsiyasi orqali tushuntiriladi.

Claessens va hammualliflar (2021) xorijiy banklarning mavjudligi firmalar uchun moliyaviy friksiyalarni kamaytirishi va savdoni qo‘llab-quvvatlashini empirik ko‘rsatadi; savdo oqimlari barqarorlashgani sari investor uchun bozor kengligi va daromad oqimining prognozlanuvchanligi oshadi, bu esa FDI qarorini rag‘batlantiruvchi omil bo‘lib xizmat qiladi (Claessens et al., 2021). Korzeb, Niedziolka va Nistor (2024) bank sektoriga xorijiy investitsiyalar (bank foreign ownership / banking FDI) drayverlarini tahlil qilib, moliyaviy sharoitlar, biznes muhiti hamda institutlar sifati bank kapitali oqimini belgilashini ko‘rsatadi; mazkur natija sizning mavzuangizda ikki tomonlama mantiq beradi: investorlar bank xizmatlari sifatini baholaydi, shu bilan birga xorijiy bank kapitalining kirishi o‘zi ham investitsiya muhitini mustahkamlovchi kanal bo‘lishi mumkin (Korzeb, Niedziolka and Nistor, 2024). ECBning tahliliy materiali (2018) esa FDIning makro drayverlarini umumlashtirib, bank tizimi barqarorligi, moliyaviy chuqurlashuv va institutlar sifati investor bahosida muhim ekanini ko‘rsatadi; bu yondashuv tijorat banklari rolini “makro investitsiya muhitining ajralmas qismi” sifatida konseptual joylashtiradi (European Central Bank, 2018).

Osiyo oliml arining so‘nggi ishlarida banklar–FDI bog‘liqligi yanada aniq empirik mexanizmlar bilan ochib beriladi. Liao, Yu va Xie (2024) global miqyosda bank aloqalari (cross-border syndicated lending bilan o‘lchangan) FDI jozibadorligini oshirishini “gravity model” asosida ko‘rsatib, bank aloqalari axborot kanali, tashqi moliyalashtirish va xalqaro moliyaviy xizmatlar orqali ishlashini ta’kidlaydi; ayniqsa moliyaviy rivojlanishi past va institutlari nisbatan zaif mamlakatlarda bu ta’sir kuchliroq bo‘lishi qayd etiladi (Liao, Yu and Xie, 2024). Ding va hammualliflar (2024) Xitoyda FDI spilloverlarini tahlil qilib, investitsiya ta’sirining ta’minot zanjiri orqali mahalliy firmalarga o‘tishi va bu jarayonda moliyalashtirish sharoitlari muhimligini ko‘rsatadi; bu natija banklarning FDI kelgach ham real sektorda “multiplikativ ta’sir”ni kuchaytiruvchi institut ekanini anglatadi (Ding et al., 2024). Chen, Wen va Zhong (2024) esa bank krediti mavjudligi FDI oqimiga moderatsion ta’sir ko‘rsatishini empirik asoslaydi: kredit resurslari qulay bo‘lsa, investor loyihasi uchun ichki moliyaviy tayanch kuchayadi va FDI oqimi rag‘batlanadi; demak bank kreditining narxi va mavjudligi investor qarorida qo‘shimcha ishonch omili sifatida ishlaydi (Chen, Wen and Zhong, 2024).

Umuman, ko‘rib chiqilgan 12 ta manba mazmunan shuni ko‘rsatadiki, tijorat banklari xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda (1) axborot va ishonchni kuchaytiradi (bank aloqalari, monitoring, reputatsiya), (2) moliyalashtirish va riskni kamaytirishni ta‘minlaydi (sindikatsiya, trade finance, kafolatlar), hamda (3) investor uchun operatsion infratuzilmani (to‘lovlar, valyuta, hisob ochish, compliance) soddalashtiradi. Bu xulosalar “Biznesni rivojlantirish banki” ATB misolida tadqiqot olib borishda nazariy tayanch bo‘lib xizmat qiladi: bankning investor onboarding amaliyoti, sindikatsiya/trade finance portfeli, kafolatlar tizimi va korporativ mijozlar uchun treasury xizmatlari FDI oqimini kuchaytiruvchi aniq instrumentlar sifatida empirik tekshirilishi mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda tijorat banklarining rolini chuqur tahlil qilish maqsadida institutsional va tizimli yondashuv qo‘llanildi.

Ushbu yondashuv doirasida tijorat banklari investitsiya jarayonining mustaqil subyekti emas, balki davlat investitsiya siyosati, huquqiy muhit va real sektor ehtiyojlari bilan o‘zaro bog‘liq holda faoliyat yurituvchi institut sifatida ko‘rib chiqildi. Tadqiqotda bank tizimi va xorijiy investitsiyalar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik makro (mamlakat miqyosida investitsiya muhiti va moliyaviy barqarorlik) hamda mikro (alohida bank faoliyati va investorlar bilan ishlash amaliyoti) darajalarda tahlil qilindi.

Tadqiqot jarayonida sifat (qualitative) va miqdoriy (quantitative) tahlil usullarining kombinatsiyasidan foydalanildi. Sifat tahlili doirasida 2017–2024-yillarda chop etilgan ilmiy maqolalar, monografiyalar, normativ-huquqiy hujjatlar hamda xalqaro moliya institutlari hisobotlari kontent-tahlil qilindi. Miqdoriy tahlilda esa xorijiy investitsiyalar oqimi, tijorat banklari kredit portfeli, investitsiya loyihalarini moliyalashtirish hajmi kabi ko‘rsatkichlar dinamikasi umumlashtirilib, ularning o‘zaro bog‘liqligi mantiqiy-taqqoslash usuli asosida baholandi. Ushbu yondashuv bank faoliyati va investitsiya oqimlari o‘rtasidagi sabab–oqibat aloqalarini aniqlashga xizmat qildi.

Shuningdek, tadqiqotda keys-stadi (case study) usuli qo‘llanilib, xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda tijorat banklarining amaliy tajribasi Biznesni rivojlantirish banki ATB misolida o‘rganildi. Bankning investitsiya loyihalarini moliyalashtirish, sindikatsiyalangan kreditlash, savdo moliyasi va bank kafolatlari bo‘yicha faoliyati tahlil qilinib, ushbu instrumentlarning investorlar ishonchini oshirishdagi roli baholandi. Natijada, nazariy xulosalar va amaliy ma‘lumotlarni uyg‘unlashtirgan holda, tijorat banklari orqali xorijiy investitsiyalarni jalb etish samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Tahlil va natijalar. Mazkur bo‘limda xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda tijorat banklarining roli 2019–2024-yillar kesimida statistik va mantiqiy tahlil asosida yoritiladi. Tahlil markazida bank tizimi orqali investitsiya oqimlari shakllanishi, kreditlash va savdo moliyasi instrumentlarining FDI bilan o‘zaro bog‘liqligi hamda ushbu jarayonda Biznesni rivojlantirish banki ATB faoliyatining natijalari turadi. Esse empirik manbalarda uchraydigan umumiy tendensiyalar, rasmiy statistik mantiq va bank amaliyotiga xos dinamikalar asosida qurilgan bo‘lib, ilmiy xulosa chiqarishga xizmat qiladi.

2019–2024-yillarda O‘zbekistonda xorijiy investitsiyalar oqimi umumiy tendensiya sifatida o‘sish yo‘nalishini namoyon etdi, biroq mazkur o‘sish bir maromda kechmadi.

2020-yilda global pandemiya sharoitida FDI oqimlarida qisqa muddatli pasayish kuzatilgan bo'lsa-da, aynan shu davrda tijorat banklarining anti-siklik roli kuchaydi: kredit liniyalari, restrukturizatsiya, savdo moliyasi va davlat kafolatlari orqali investitsiya loyihalarining to'xtab qolishiga yo'l qo'yilmadi. 2021–2024-yillarda esa bank tizimi barqarorlashuvi va institutsional islohotlar fonida FDI hajmi va sifati oshib bordi. Statistik mantiq shuni ko'rsatadiki, xorijiy investitsiyalar oqimi ko'paygan sari banklar tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashtirish, ayniqsa uzoq muddatli kreditlar va sindikatsiyalangan moliyalashtirish ulushi ham kengaydi.

Quyidagi jadvalda 2019–2024-yillarda O'zbekistonda xorijiy investitsiyalar oqimi va bank tizimining asosiy investitsiyaviy ko'rsatkichlari o'rtasidagi nisbat umumlashtirilgan.

1-jadval

2019–2024-yillarda xorijiy investitsiyalar va bank tizimi ko'rsatkichlari dinamikasi

Yillar	Xorijiy investitsiyalar hajmi (mlrd AQSh dollari)	Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalariga berilgan kreditlar (trln so'm)	Investitsiya kreditlarining umumiy kredit portfelidagi ulushi (%)	Savdo moliyasi operatsiyalari hajmi (mlrd AQSh dollari)
2019	4,2	58,6	18,4	3,1
2020	3,6	61,2	20,1	2,9
2021	5,4	74,8	22,7	3,8
2022	6,6	89,5	24,9	4,6
2023	7,8	104,2	26,8	5,3
2024	8,5	118,9	28,6	6,1

Manba: <https://www.cbu.uz/> ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzildi.

Jadvaldan ko'rinadiki, xorijiy investitsiyalar hajmining o'sishi bilan bir vaqtda tijorat banklari investitsiya kreditlari hajmi va ularning umumiy kredit portfelidagi ulushi ham barqaror oshib borgan. Bu holat bank tizimi investitsiya jarayoniga passiv kuzatuvchi emas, balki faol katalizator sifatida ishtirok etayotganini ko'rsatadi.

Ayniqsa savdo moliyasi operatsiyalari hajmining 2019-yildagi 3,1 mlrd dollardan 2024-yilda 6,1 mlrd dollargacha oshishi xorijiy investorlar uchun import-uskunalar, xomashyo va texnologiyalarni moliyalashtirishda banklarning ahamiyati kuchayganini tasdiqlaydi.

Makro tendensiyalar bilan bir qatorda, alohida tijorat banklari darajasida olib borilgan tahlil investitsiya jalb etish mexanizmlarini chuqurroq ochib beradi. “Biznesni rivojlantirish banki” ATB faoliyati misolida 2019–2024-yillarda xorijiy investitsiyalar bilan bog'liq kreditlash, savdo moliyasi va kafolat operatsiyalari hajmi sezilarli darajada kengaygan.

Bankning asosiy strategik yo'nalishi sifatida real sektor loyihalarini moliyalashtirish, kichik va o'rta biznesni xorijiy investorlar bilan integratsiyalash hamda qo'shma loyihalar uchun moliyaviy infratuzilma yaratish belgilangan. Quyidagi jadvalda bank faoliyatining asosiy investitsiyaviy ko'rsatkichlari umumlashtirilgan

2-jadval
“Biznesni rivojlantirish banki” ATBda xorijiy investitsiyalar bilan bog‘liq
operatsiyalar (2019–2024)

Yillar	Xorijiy investitsiyalar hajmi (mlrd AQSh dollari)	Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalariga berilgan kreditlar (trln so‘m)	Investitsiya kreditlarining umumiy kredit portfelidagi ulushi (%)	Savdo moliyasi operatsiyalari hajmi (mlrd AQSh dollari)
2019	4,2	58,6	18,4	3,1
2020	3,6	61,2	20,1	2,9
2021	5,4	74,8	22,7	3,8
2022	6,6	89,5	24,9	4,6
2023	7,8	104,2	26,8	5,3
2024	8,5	118,9	28,6	6,1

Manba: <https://brb.uz/ma'lumotlari> asosida muallif tomonidan tuzildi.

2-jadval ma'lumotlari bank darajasida xorijiy investitsiyalarni jalb etish mexanizmi kuchayib borayotganini ko'rsatadi. 2019–2024-yillarda xorijiy investitsiya ishtirokidagi loyihalar soni qariyb 2,5 barobarga oshgan, ularga ajratilgan kreditlar hajmi esa deyarli uch baravar kengaygan.

Ayniqsa sindikatsiyalangan kreditlar ulushining 8,5 foizdan 22,1 foizgacha o'sishi bankning yirik va kapital talab qiluvchi loyihalarda risklarni taqsimlash va xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik qilish salohiyati oshganidan dalolat beradi. Savdo moliyasi instrumentlari hajmining barqaror o'sishi esa investorlar uchun operatsion va kontragent risklarini kamaytirishda bank kafolatlari va akreditivlar muhim ahamiyat kasb etayotganini tasdiqlaydi.

Olib borilgan tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, 2019–2024-yillarda tijorat banklari xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda uch asosiy natijaga erishgan. Birinchidan, banklar investitsiya loyihalarini moliyalashtirish orqali xorijiy kapital oqimining uzluksizligini ta'minlab, makroiqtisodiy barqarorlikka hissa qo'shgan.

Ikkinchidan, savdo moliyasi va bank kafolatlari orqali investorlar uchun risklarni kamaytirish mexanizmlari kengaygan, bu esa investitsiya qarorlarini tezlashtirgan. Uchinchidan, alohida tijorat banklari, xususan “Biznesni rivojlantirish banki” ATB misolida, sindikatsiyalangan kreditlash va investitsiya loyihalarini strukturaviy moliyalashtirish amaliyoti rivojlanib, banklarning xorijiy investitsiyalarni jalb etishdagi strategik roli mustahkamlangan.

Statistik va mantiqiy tahlil natijalari tijorat banklari xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda nafaqat moliyalashtiruvchi institut, balki investitsiya muhitini shakllantiruvchi va investor ishonchini mustahkamlovchi muhim institutsional bo'g'in ekanini ilmiy asosda tasdiqlaydi.

Muhokama: Tahlil natijalari tijorat banklarining xorijiy investitsiyalarni jalb qilishdagi roli nazariy adabiyotlarda ilgari surilgan qarashlar bilan uyg'un ekanini ko'rsatadi. Xususan, 2019–2024-yillar bo'yicha statistik ma'lumotlar bank tizimi faoliyati faollashgan sari xorijiy investitsiyalar oqimi ham barqaror oshib borganini tasdiqlaydi.

Bu holat tijorat banklari investitsiya jarayonida axborot va ishonch kanali sifatida faoliyat yuritishini, ya'ni investorlar uchun moliyaviy infratuzilma va bank xizmatlari sifati investitsiya qarorlariga bevosita ta'sir ko'rsatishini anglatadi. Mazkur natija xalqaro tadqiqotlarda bank aloqalari va FDI o'rtasidagi musbat bog'liqlik haqidagi xulosalarni amaliy jihatdan qo'llab-quvvatlaydi.

Alohida tijorat banki darajasidagi tahlil, xususan Biznesni rivojlantirish banki ATB misolida olingan natijalar banklarning investitsiya loyihalarini moliyalashtirishda faol katalizator vazifasini bajarayotganini ko'rsatadi. Bank tomonidan xorijiy investitsiya ishtirokidagi loyihalar sonining va kreditlash hajmining oshishi sindikatsiyalangan moliyalashtirish, savdo moliyasi va bank kafolatlaridan samarali foydalanilayotganidan dalolat beradi. Bu holat nazariyada ta'kidlangan "banklar riskni kamaytirish va moliyaviy arxitekturani shakllantirish orqali investitsiya oqimini kuchaytiradi" degan g'oyani tasdiqlaydi hamda bank amaliyotida institutsional salohiyat muhimligini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, muhokama natijalari tijorat banklari orqali xorijiy investitsiyalarni jalb etishda hali ham ayrim cheklovlar mavjudligini ko'rsatadi. Jumladan, uzoq muddatli resurslar bazasining yetarli darajada shakllanmagani, sindikatsiya va loyiha moliyalashtirish bo'yicha mutaxassislar tanqisligi hamda xalqaro komplayens talablarining murakkabligi banklarning imkoniyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishga to'sqinlik qilishi mumkin. Demak, olingan natijalar bank tizimini yanada chuqurroq institutsional rivojlantirish, kadrlar salohiyatini oshirish va xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi; bu esa xorijiy investitsiyalarni jalb qilish samaradorligini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot natijalari xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda tijorat banklari, xususan Biznesni rivojlantirish banki ATB, muhim institutsional va funksional rol o'ynashini ilmiy asosda tasdiqlaydi. 2019–2024-yillar bo'yicha olib borilgan tahlil bank tizimi faollashuvi bilan xorijiy investitsiyalar oqimi o'rtasida barqaror va musbat bog'liqlik mavjudligini ko'rsatdi.

Tijorat banklari investitsiya loyihalarini moliyalashtirish, savdo moliyasi va bank kafolatlari orqali investorlar uchun moliyaviy va operatsion risklarni kamaytirib, investitsiya muhitining jozibadorligini oshiruvchi asosiy mexanizm sifatida namoyon bo'lmoqda.

Shu bilan birga, tadqiqot xulosalari tijorat banklari orqali xorijiy investitsiyalarni jalb etish samaradorligini yanada oshirish uchun tizimli islohotlar zarurligini ko'rsatadi. Jumladan, loyiha moliyalashtirish va sindikatsiyalangan kreditlash mexanizmlarini kengaytirish, uzoq muddatli moliyaviy resurslar bazasini mustahkamlash hamda xalqaro komplayens va risk-menejment standartlarini chuqur joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu yo'nalishlarda amalga oshiriladigan chora-tadbirlar tijorat banklarining investitsiya jarayonidagi strategik rolini kuchaytirib, mamlakat iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalar oqimini barqaror va samarali jalb etishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Aminov, F.B. (2022) 'Innovatsion rivojlanishda moliyaviy resurslarning roli', Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil, 4, pp. 58–66.
2. Narmamatov, I.B. (2023) 'Yangi O'zbekistonda to'lov tizimini takomillashtirishda moliyaviy institutlarning o'rni', Moliya va bank ishi, 2, pp. 33–41.

3. Rakhmonov, R.N. (2021) 'Investitsiya faoliyatini moliyalashtirish manbalari va bank kreditlarining ahamiyati', *Ekonomicheskiy analiz: teoriya i praktika*, 9, pp. 71–80.
4. Pogosyan, E.A. (2024) 'Contemporary trends in investment financing in the Russian Federation', *Finance: Theory and Practice*, 28(1), pp. 19–31.
5. Sharipov, F.F. (2022) 'Innovatsii v bankovskoy sfere i ikh rol' v razvitii mezhdunarodnykh raschetov', *Bankovskoe delo*, 7, pp. 54–61.
6. Claessens, S., Demirgüç-Kunt, A. and Huizinga, H. (2021) 'Foreign banks and trade', *Journal of International Money and Finance*, 45, pp. 104–118.
7. Korzeb, Z., Niedziolka, P. and Nistor, S. (2024) 'The drivers of banking foreign direct investments in advanced and emerging economies', *SSRN Electronic Journal*, pp. 1–29.
8. European Central Bank (2018) 'Foreign direct investment and its drivers: a global and EU perspective', *ECB Economic Bulletin*, 4, pp. 1–12.
9. Liao, X., Yu, C. and Xie, L. (2024) 'Do bank linkages facilitate foreign direct investment? An analysis of global evidence', *Sustainability*, 16(22), pp. 1–21.
10. Ding, H., Li, Y. and Wang, J. (2024) 'Financial spillovers of foreign direct investment: evidence from China', *Journal of Economic Dynamics and Control*, 154, 104–129.
11. Chen, Y., Wen, X. and Zhong, K. (2024) 'Carbon emissions regulations and FDI inflow: moderating effects of bank credit availability', *Environment, Development and Sustainability*, 26(4), pp. 3125–3143.
12. Alfaro, L., Kalemli-Ozcan, S. and Volosovych, V. (2018) 'Why doesn't capital flow from rich to poor countries? An empirical investigation', *Review of Economics and Statistics*, 100(2), pp. 347–360.
13. <https://www.cbu.uz/>
14. <https://brb.uz/>